

## Z O E



P rantsusmaal, keskaegses Cluny linnas võttis saatus antiigipoe aknal hõbedase kammkarbi kaju. See lebas seljal, justkui oodates Botticelli Venust, keda valgele emailitud servale sätitud värviliste kivikestega ligi meelitas. Millegipärast tõmbas see mind.

Vahest saatis universum mulle sõnumi; sellest oli raske aru saada, sest mu mõistus oli teises ajatsoonis. Alates hetkest, kui oma Los Angelese kodust viimast korda välja astusin, olin reisinud midagi tundmata lakkamatult kaksikümmend neli tundi.

LAX: „Ainult üks kohver?“ Jah ja see mahutas ära kõik mu asjad, kui arvata välja kolm kastitait dokumente ja mälestusesemeid, mille olin jätnud tütardele.

Charles de Gaulle'i lennujaam: ebameeldiv meesametnik püüab teenindades eelistada mind burkas naisele. Õnneks ei saanud ta mu protestist aru, sest suunas naise Euroopa Liidu kodanike järjekorda. See liikus kiiremini kui välismaalaste järjekord, kuhu ta juhatas minu.

Immigratsiooniametnik: veatu inglise keelega noormees. „Puhkuseis?“ Kui talle passi ulatan, küsib ta veel: „Või jääte kauemaks?“

„Oui.“ See kõlbas vastuseks küll.

„Kus te peatute?“

„*Avec une amie à Cluny.*“<sup>1</sup> Camille' juures, keda ma polnud näinud veerand sajandit. See oli puhkus, mida Camille oli utsitanud mind võtma sellest ajast peale, kui käisime Saint Louise kolledžis, ja mille Keith oli kolm korda ära jätnud.

Mu algeline prantsuse keel pani ametniku muigama. „Teie viisa kehtib Euroopas üheksakümmend päeva. See muutub kehtetuks 13. mail. Kauemaks jäädes rikute seadust.“ Ma ei kavatsenudki kauemaks jääda. Plaanisin tagasi lennata kuu aja pärast. Hea, kui mul selle ajani üldse raha jätkub.

<sup>1</sup> Sõbra juures Clunys (pr). – *Siin ja edaspidi tõlkija märkus.*

Sõidan rongiga Pariisi kesklinna: *Pariis*. Hoolimata kõigest, mis oli juhtunud, tundsin elevust mõttest, et saan imetleda Orsay muuseumis Monet'd, unustada end Pompidou keskuse näitusel ning istuda Montmartre'i kohvikus ja joonistada elegantset prantslannat.

Cluny – La Sorbonne'i metroojaam Ladina kvartalis: „See pole see Cluny, mida teie otsite. Teie aadress asub Burgundias. See pole kaugel. Vähem kui kaks tundi TGV-ga, Mâconi viiva kiirrongiga.“

Gare de Lyon: „Sada nelikümmend seitse eurot.“ See peab olema mingi nali. „Aeglane rong on odavam. Aga see ei lähe siit jaamast.“

Bercy jaam: „Neli tundi ja üheksateist minutit, seejärel peate ümber istuma *bussile*. Sada kolmkümmend viis eurot. Ainult rongipileti eest.“

Kui ma viimaks Clunysse jõudsin – sellesse, mis asub Pariisist kagus, poolel teel Itaaliasse –, oli talvapäike loojumas ja tänavalampide ümber kerge uduvihma tõttu halo. Olin jõudnud kohale ainult tänu võõrastele, kes andsid mind perroonidel ja piletikassade ees ja bussipeatustes käest kätte, justkui oleksin olnud mingi võidujooksu teatepulk. See oli toonud neile head karmat.

Läksin kohvrit järel vedades teeviitade järgi kesklinna. Üks ratas oli hakanud ragisema ja ähvardas alt ära tulla ning ma lootsin, et Camille' keerulistest juhistest hoolimata tuleb mul käia vaid lühike tee. Olin mobiiltelefoni kõneteenuse lepingu üles öelnud samal ajal, kui katkestasin elektri- ja veeteenuse.

Leidsin end keskväljakult, mille ühes servas kõrgus majesteetlik klooster ja teises selle lagunev müür.

Kamp noori mehi – ja üks naine – astusid baariuksest välja. Nad kandsid pikki halle kitleid, mida katvad mustrid olid käsitsi maalitud. Mu tähelepanu tõmbas naine: kunstnik oli teinud Jaapani anime värvide ja keerdude kujutamise suurepärasest tööd.

Suutsin öelda *excusez-moi*, enne kui prantsuse keele oskus mu hülgas. „Kunstitudengid?“

„Inseneriõpe,“ vastas naine inglise keeles.

Näitasin neile Camille' juhiseid. Ta oli kirjutanud prantsuse keeles „mine otse läbi väljaku“, kuid ta polnud täpsustanud, mis-sugust teed mööda.

„Me ei tunne Clunyd eriti hästi,“ vastas tudeng. „Küsi parem mõnest poest.“

Nii leidsin end antiigipoe eest, olgugi et olin seda esiti pidanud lihakarniks, sest ukse külge oli kinnitatud must metallist hani. Olen alati tundnud hanedega hingesugulust. Nad teevad koostööd, hoolitsevad üksteise eest ja jäävad paarilise kõrvale kogu eluks. Hani sümboliseerib alati rännakut: näiteks teekonda oma kolledžiaegse veidrikust sõbranna juurde.

Kalliskividega kaetud kammkarbi tõmme oli nii tugev, et see tegi mind lausa rahutuks. Hiljutised sündmused olid pannud mind kahtlema, kas olen üldse universumiga ühenduses, kuid saanud nii selge signaali, tundus tark mõte sellele reageerida. Vedasin kohvri trepiastmetest üles poodi.

Umbes viiekümneaastane hoolitsetud välimuse ja peenikeste vuntsidega mees naeratas napilt. „*Bonjour, madame.*“

„*Bonjour, monsieur.* Oh... see.“ Näitasin näpuga. „*S'il vous plaît.*”<sup>2</sup>

„*Madame* on ameeriklanna?“

„Jah.“ Kas see oli nii ilmne? Mees ulatas mulle amuleti ja kui ma seda peos hoidsin, tabas mind taas tunne, millele olin läbi elu otsuseid langetades toetunud: *see on ette määratud.*

„*Madame* läheb kõndima?“

„Andke andeks, ma ei mõista...“

„Camino de Santiago. Teekond.“

Shirley MacLaine'i mälestusteraamatu lappamisest olid mul Hispaania palverändurite teekonnast Caminost ähmased teadmised. Ma ei mõistnud, kuidas on sellega seotud Kesk-Prantsusmaa kammkarp.

Olin taipamise märgiks noogutanud ja antiigikaupmees pidas seda ilmselt kinnituseks, et plaanin käia sõna otseses mõttes preili MacLaine'i jälgedes.

„Püha Jaakobus viib *madame*'i turvaliselt Santiagosse.“

„Ma ei lähe... Miks kammkarp?“

„See kammkarp, püha Jaakobus, on palverännaku sümbol. St James. Santiago.“

„Ah nii...“

„Kammkarbid hoidsid pinnal paati, millega püha Jaakobus Hispaaniasse seilas.“

---

<sup>2</sup> Palun (pr)

Mina pole ühestki piiblist midagi sellist lugenud. Keerasin kammkarbil peos teise külje, sulgesin silmad ja kadusin mõtetesse ja tunnetesse, millega tegelemiseks oli mul olnud liiga kiire, kuni antiigikaupmees kõhatas.

„Kui palju?“

„Kakssada viisteist eurot.“

Dollarid ja eurod: need on umbes ühe väärtusega. Ma polnud kunagi kulutanud ehte peale üle saja dollari.

„See on üheksateistkümnenda sajandi lõpust,“ ütles mees. „Kullatud hõbe ja email. Tõenäoliselt kuulus see mõnele Austria-Ungari keisririigi ülikule.“

„Olen kindel, et kammkarp on seda raha väärt.“ Noh, tegelikult ei olnud ma selles üldse kindel. „Aga ma ei saa seda endale lubada.“ Ma oleksin nagu Jack, kes annab hinge tagant viimase võluubade vastu.

„Rännak pole kallis. Palverändurile antakse palju asju tasuta.“

„Ei... *merci*,“ vastasin ja asetasin kammkarbi käest.

*Madame* kavatses rännata vaid Camille' majani. Antiigikaupmees näis olevat pettunud, kuid juhatas mulle inglise ja prantsuse segakeelt kõneldes siiski teed.

Tirisin kohvrit mäest üles ja lootsin, et polnud ajanud segamini mõisteid *droite* ja *tout droit*: paremale ja otse edasi. Ma ei saanud kammkarbikujulist nipsasjakest peast. *Saatus kõneleb nendega, kes tahavad kuulata.*

Kui vanalinn jäi selja taha, tõstsin pilgu. Mäe otsas oli surnuaed ja pimeneva taeva taustal kõrgus hiiglaslik jalakas. Selle all vedas üks pikka kasvu mees enda järel midagi, mis nägi välja nagu väike hobukaarik. See oli veider vaatepilt, kuid mehe üherattaline näis edasi liikuvat paremini kui minu oma, mis otsustas just sel hetkel koost laguneda.

## MARTIN



Viiimane kord kaarikut surnuaiale ja tagasi vedada märkis kuus kuud tagasi alanud projekti lõppu; toona oli Cluny olnud päikeseline ja turistidest tulvil ning ma olin nautinud Café du Centre'is hommikukohvi.

Võiks öelda, et mul vedas, et istusin välikohvikus just sel hetkel, kui see hollandlane mööda tänavat komberdas. See on üks iseäralik tüüp inimesi, kes keskendub suvalistele asjadele, selmet süveneda oma ettevalmistusse ja sellesse, mida oma oskustega peale hakata.

„Komberdas“ on siinkohal liialdus. Kui arvestada tööka, et mees oli viiekümnendate eluaastate teises pooles, pisut ülekaaluline ja vedas turjal golfikäru, siis liikus ta isegi vapralt. Käru all olid kaks suurt ratast ja kui mees minust möödus, sai mulle selgeks, miks ta neid ei kasuta: üks ratas oli katki. Kargasin püsti ja läksin mehe juurde.

„Excusez-moi,“ alustasin juttu. „Vous avez un problème de la roue?“ Kas teil on rattaga probleem?

Mees raputas pead, eitades tõsiasja, mis oli silmaga näha. Mu esimene hinnang oli olnud siiski õige. Mees hingeldas ja higistas, olgugi et augustipäev polnud jõudnud veel palavaks minna.

„Kas olete inglane?“ küsis ta ja see polnud just kõige taktitundelisem vastus, sest olin oma prantsuse keele häälduse kallal tööd teinud.

Sirutasin käe. „Martin.“

„Martin,“ kordas mees. Paistis, et keele vahetus ei tee suhtlust põrmugi lihtsamaks.

„Ja teie?“

„Mina olen pärit Hollandist. Tänaval pole midagi häda. Käru on hädine.“

Ta kuulis ilmselt, et ütlesin *roue* ehk ratta asemel *rue*, mis tähendab tänavat. Jätkasime vestlust inglise keeles ja ma sain teada, et tema

nimi on Maarten. Ta oli rändur, mitte golfar, ja kärukotis olid kõik tema rõivad ja varustus. Mees oli veetnud öö linnaservas telkides ja lootis nüüd leida kohta, kus ratas ära parandada.

Ma ei pidanud tema šansse kuigi heaks. Šokolaadi, ülehinnatud Burgundia veini või kloostri suveniire võis siin leida iga nurga pealt, kuid ma ei olnud näinud ühtegi töökoda. Tööstuspiirkonnas võis midagi olla, kuid selle leidmine võtaks kindlasti kurja vaeva ning mõne regulatsiooni või streigi või töötaja puudumise pärast tuleb tal tõenäoliselt hulk aega oodata, enne kui töömees teda aidata saab.

„Ma saan selle ehk ära parandada,“ ütlesin.

Selleks kulus terve päev, sealhulgas loengu andmiseks kulunud aeg. Olin töötanud ENSAM-is – kunsti- ja tehnikainstituudis alles paar nädalat, kuid oskasin juba orienteeruda.

Ratas oli liiga katki, et seda parandada, ja oli olnud juba uuea kipakas. Meie mure tõmbas paari tudengi tähelepanu ja peagi olime püsti pannud improviseeritud disainitöökoja. Lammutasime hariduse ja kogukonna kaasamise huvides ära ühe õhkrehvidega käsikäru ja keevitasime selle rattad Maarteni käru alla. Kummist käepide oli kulunud ja me asendasime selle lainelise metalliga. Tulemus oli endisest ilmselgelt etem. Maartenist ja värvipritsmetega kaetud kitleis remondimeeskonnast tehti kooli kodulehe jaoks foto.

Töö käigus esitasin Maartenile iseenesestmõistetava küsimuse. „Kuhu sa teel oled?“

„Santiago de Compostelasse. Ma kõnnin jaakobiteed.“

„Siit?“

Üks mu inglise kolleeg oli jaakobiteed käinud ja selle üle väga uhke. Aga minu mäletamist mööda alustas ta rännakut Prantsuse-Hispaania piiri äärest.

Maarten tegi mulle asja selgeks. „Mõistagi ei alustanud kõik palverändurid siit linnast. Kümnenal sajandil ei saanud nad minna lennukile või rongile, et kohtuda mõnes Saint-Jean-Pied-de-Port'i turistidele mõeldud hotellis. Nad astusid välja oma kodu uksest just nagu mina.“ Säh sulle, Emma. Järgmine kord alusta Sheffieldist.

Rännuteed kulgesid kõikjal Euroopas ja nende hulka kuulus ka Chemin de Cluny, mida mööda oli minema hakanud Maarten. Enamik teid sai kokku Hispaania piiril Saint-Jean-Pied-de-Port'is, kust jäi käia veel viimased kaheksasada kilomeetrit – Camino Francés

ehk Prantsuse tee, mida oli kõndinud Emma. Maastrichtist alustanud Maartenil oli selja taga juba 790 kilomeetrit.

„Milleks sulle käru?“ küsisin.

Ta patsutas põlvi. „Enamik palverändureid kannab seljakotti, aga see kurnab põlvi ja selga. Paljud rändurid on juba eakad.“

Sellest sain ma väga hästi aru. Minu katse joosta keskealisena Londoni maratoni oli päädinud põlveoperatsiooni ja soovitusena vältida edaspidi pingutusi ja traumata.

„Kust sa selle said?“

„Selle leiutas üks ameeriklane.“

„Ja sa oled sellega rahul? Kui rattad välja arvata?“

„See on mõttetu käkerdis,“ vastas ta.

Selleks ajaks, kui lõpetasime, oli kell juba kaheksa õhtul ja ma pakkusin Maartenile kohta oma korteri põrandal.

„Ma teen sulle õhtusöögi välja,“ ütlesin, „aga tahan su käru kohta kõike teada saada.“

„Sa ju nägid seda. See on väga lihtne asjake.“

„Ma mõtlen praktilist külge. Kuidas on seda kasutada, mis on suurimad probleemid, mida sa selle juures muuta tahaksid.“

Mu peas oli hakanud idanema üks mõte. Olin kindel, et suudan välja mõelda parema disaini. Aga enne, kui sain pliatsi paberile panna, pidin saama vastuse paljudele küsimustele ning kõige tähtsam oli aru saada, millistele nõudmistele peab käru vastama. Räägin ka oma tudengitele, et laua taga kliendi soove üles kirjutades ei saa nad teada tegelikke nõudmisi. Tuleb minna keskkonda, ideaalis koos prototüübiga, ja teha selgeks, mida on päriselt vaja. Maarten oli kõndinud viissada miili tootega, millega minu oma pidi võistlema hakkama.

Saime teada, et käru oli kruusasel pinnal raske vedada ja kitsastel radadel oli sellega keeruline manööverdada, sest käepide keerles pidevalt peos. Maarten oli olnud sunnitud kõndima mööda jalgrattateid, mis kulgesid ebamugaval kombel lõiguti peateedel.

Sõime juustu, kui küsisin temalt palverännaku kohta. Ma pole usklik inimene, kuid mulle pakkus huvi logistika. Maarten polnud samuti usklik. Ta oli riigiametist koondatud ega plaaninud rohkem tööle minna. Põhjused, mis panid ta sellist pikka teekonda ette võtma, jäid mulle pisut häguseks, kuid teekonna valik oli loogiline.

„Korralikud teeviidad, vesi, hostelid, kus pesta ja süüa. Kui peaksid murdma jalaluu või saada südamerabanduse, leiab sind mõni teine palverändur.“

Mu korter asus kesklinnast lühikese jalutuskäigu kaugusel. Selle oli aidanud mulle hankida Jim Hanna, New Yorgist pärit mees, kes oli tulnud Clunysse, et abielluda prantslannaga, kellega oli Ühendriikides kohtunud. Abielu oli karidele jooksnud, kuid nad olid jõudnud saada tütre, kes oli sidunud Jimi määramata ajaks Prantsusmaaga.

Jim oli leidnud mulle paari vanu tugitoole, kus me Maarteniga *eau de vie de prune*'i juues istusime. See ploomibrändi oli esimene asi, mille Clunysse jõudes ostsin, aga pärast üht ööd murede uputamist olin sellega ettevaatlik.

„Kas sul perekonda pole?“ uurisin.

Maarten raputas pead. „Mu elukaaslane suri. Aga sinul?“

„Mu tütar elab Sheffieldis. Ta on seitseteist.“

Saatsime Sarah'ga teineteisele aeg-ajalt sõnumeid. Ta oleks eelistanud, et oleksin sinna jäänud, kuid ta oleks paratamatult tõmmatud Julia ja minu tülide vahele ning lõpuks oleks ta pidanud pool elu muretsema, kellele mida rääkida, kelle juures ööbida ja kelle poole ta näib hoidvat. Teadsin hästi, kui palju valu võivad lahku läinud vanemad teismelisele põhjustada.

„Mida sa siis peale hakkad, kui oled palverännaku lõpetanud?“ küsisin.

„Seepärast ma künningi. Et selle üle järele mõelda.“

„Ja siiani pole sul tulnud veel mingeid mõtteid?“

„Aega on veel küllaga. Kui ma pole Santiagosse jõudmise ajaks vastust leidnud, saan koduteel edasi mõelda.“

Hommikul vaatasin, kuidas Maarten oma käru ENSAM-ist minema vedas, et Cluny teel rännakut jätkata. Käru sai munakividel vaevu hakkama ja ma nägin juba vaimusilmas amortidega varianti, mida saab vedada Pennie Way rahvuspargis, Apalatši matkarajal ja mida kasutab tuhat Santiagosse teel olevat palverändurit.

Paremat käru oli lihtne disainida. Ainuüksi stabiilsemad rattad annaksid palju juurde ja amordid teeksid maastikul liikumise lihtsamaks. Aga mina tahtsin teha ilmatu suure hüppe paremuse poole.



Läbimurde juures tulid abiks oskused, mille õpetamise eest mulle maksti.

„Nii,“ ütlesin neljale tudengile, kes olid jäänud pärast loengu lõppu klassiruumi, „nüüd oleme küll jännis. Kuidas saaksime õhutada end uuenduslikult mõtlema?“

„Õllega.“

„Vahel tõesti. Ärge öelge vanematele, et kuulsite seda minult. Kuidas veel?“

Anime kujunditega kaunistatud kitlis Pascale tõstis käe. „Doktor Eden, me võime nihutada piire; lükata parameetrid piirväärtuseni.“

„Jätka. Mis parameetritega me mängida saame?“

„Teljevahega?“

„Ja mis on ekstreemväärtused?“

„Lõpmatus ja null. Mõlemad rattad kokku surutud. Et teha üksainus ratas. Aga...“

„Mida ta ütles?“

„Üks ratas.“

„Ei, pärast seda.“

„Aga.“ Kõlas naer.

„Meie ülesanne pole leida põhjuseid, miks Pascale'i idee kõrvale heita, vaid mõelda välja, kuidas see toimida saaks.“

„Kui küsimus on stabiilsuses, siis lisame teise käepideme. Lihtne.“

Lõplik disain sarnanes rohkem rikša ja hobukaariku kui golfikäruga, ent manööverdas palju paremini kui Maarteni oma. Üks ratas andis võimaluse luua korralik vedrustussüsteem, mille tööd oli muljet avaldav vaadata, kui ratas maastikule vastavalt tõusis, langes ja pööras.

Klambritega puusavöö rõhutas inimhobuse muljet, kuid jättis käed vabaks, et kasutada käimiskeppe – *bâtons* –, mida paljud matkajad armastasid. Maarten oli rääkinud, kui keeruline on tal ületada jõgesid ja aedu, ja ma lisasin õlarihmad, et käru oleks võimalik lühikeste vahemaade läbimiseks ka selga võtta.

Olin algusest peale otsinud investorit. Pärast suurt hulka e-kirju äratasin huvi ühes Hiina tootjas ja kahes matkavarustuse edasimüüjas, üks Saksamaalt ja teine Prantsusmaalt. Nad kõik pidid minema maikuu Pariisi messile, aga neile ei piisanud sellest, et saavad mu prototüüpi uurida. Nad tahtsid tõendeid, et käru peab

vastu pika matka. Prantslased tahtsid tõestust, et käru tuleb toime nende maa tingimustega, mis olid mõistagi unikaalsed. Mul polnud mingit võimalust nii pika testimise eest maksta.

Vaagisin seda ligi nädala, kuid jõudsin aina ühe ja sama vastuse juurde. Minu tööleping pidi lõppema veebruari keskel. Oli aeg edasi liikuda, teha midagi niisugust, mis mulle rohkem raha sisse tooks. Käru oli mu parim võimalus. Ja kõige pädevam inimene seda katsetama ning jooksvalt parandama ja täiendama ning tulemusi investoritele ette kandma olin mina ise.

Ma võiksin kõndida Clunyst mööda jaakobiteed, vedada käru tuhat üheksasada kilomeetrit üle Prantsuse ja Hispaania maastiku, teha fotosid ja videoklippe ning pidada huvi äratamiseks blogi. Pidin jõudma Santiagosse 11. maiks, et jätta endale kaks päeva aega Prantsusmaale messile jõuda. Kui ma alustan kohe pärast õppejõukohustuste lõppu ja kõnnin kaksikümmend viis kilomeetrit päevas, jääb mul veel nädal aega ülegi.

Talv polnud ideaalne aeg rännakut alustada. Kahe nädala jooksul Cluny ja Le Puy vahele jäävad hotellid on kindlasti suletud ja üle Keskmassiivi tipu viiv rada lumme mattunud ning see sunnib mind minema maanteed mööda.

Säästud võimaldasid mul kulutada umbes sada eurot päevas, sellest piisas lihtsaks majutuseks ja söögiks. Ma ei mõelnud sellele, et Pariisi jõudes on mu taskud jälle tühjad.

Mul oli kahju lahkuda. Tudengid ja instituut olid mu hästi vastu võtnud, olgugi et olin olnud oma eluga madalseisus.

Jõudsin surnuaiale mäe otsas. Olin lugenud, et Prantsusmaa seaduste kohaselt peab igas surnuaias olema joogivett. Väravast sisse astudes nägingi kohe kraani *eau potable* ja kui ma kraani keerasin, pritsis sealt mu paljastele jalgadele jääkülma vett.

Surnuaiast avanes linnale parim vaade ja ma silmitsesin veidi aega põldusid, püüdes leida uduvihmas ja hämarduvas päevavalguses jalgrada.

## ZOE



Selleks ajaks, kui ma katkist kohvrit järel vedades Camille' linnaservas asuva majani jõudsin, oli vihm järele andnud. Üks väikebuss keeras sissesõiduteele ja naine ronis välja ning lõi ukse enda järel pauguga kinni. Ta kandis eresinist lauvärvi ja sama tooni küünelakki. See oli ilmselgelt Camille – jalas kõrge kontsaga saapad, kitsad teksad, külmast hoolimata seljas nabapluus –, kuid Camille palju nooremana, kui oli olnud meie tutvudes. See pidi olema tema tütar Océane. Täiskasvanulik mulje lahtus niipea, kui tüdruk suu lahti tegi ja bussi ukse vahel seisva mehe peale karjuma hakkas.

Ma ei saanud sõnagi aru, kuid selleks polnudki vajadust. Océane pööras ümber ja tormas mööda teed maja poole.

Mees vaatas mind ja kehitas õlgu. Tema isa? Mehe nimi ei tulnud mulle meelde. Enne kui mees bussi tagasi ronis, tormas Océane'i vanem versioon mööda teed tema poole ja karjus samuti täiest kõrist. Tema oli minuealine, kõhn ja krimpsus, nagu prantslannad filmides vahel on, süsimustad juuksed lühikeseks lõigatud, sigaret käes, jalad mokassiinides. Camille. Ta koputas kapotile, sellal kui buss tagurdas, ja pööras ümber sama järsult kui tütar ning tormas minust mööda. Hetk hiljem jäi ta sammu pealt seisma, pööras ümber, suu ammuli ja käsi puusas.

„Camille. Ma olen Zoe,“ ütlesin.

Ta vaatas mind, nagu oleksin tulnukas. Küllap olingi. Ja ma olin läbimärg. Oleksin ehk pidanud helistama.

„Oh mu jumal! Sa ei tulegi homme? Sa pead kohe tuppale tulema.“

Camille suudles ja embas mind, pistis siis käe mulle käevangu ja juhatas mind ühes mu kohvriga tuppale.

Televisoor oli valjuks keeratud. Kuldne retriiver löntsis koridori ja hakkas haukuma, kui Camille mu kööki tiris. „Uskumatu, et sa

oled lõpuks siin! Meil on paljust rääkida! Väga palju aega on mööda läinud ja igasugu asju juhtunud.“

Selles oli tal küll õigus. Ütlesin endale, et pean kohtuma temaga silmast silma, sest ei suuda juhtunut kirjas kirjeldada. Aga vahest kartsin, et paberile kirja panduna hakkab mu elu tunduma mulle reaalne.

Camille asus toitu külmikust välja tõstma. Köök oli nagu sea-pesa: katalooge ja ajakirju kõik pinnad täis. Tema poeg – Bastien, kaheksane – istus nurgas maas ja mängis süvenenult videomängu, kust kostis püssipauke.

„Kas oled üksi?“ küsis Camille üle õla.

„Jah, eks ma vist...“

„Ma mõtlen elus. Seepärast sa siin oledki, *non?*“ Ta oli haaranud telefoni. Kui ta kõne lõpetas, oli tema näol rahulolev ilme. „Jim. Ta pidi tulema homme, aga tuleb täna õhtul. Ta on ameeriklane. Lahutatud. Kinnisvaramees New Yorgist.“ Camille hõõrus põialt nimetissõrme vastu. „Mis plaan sul on?“ Ta ei jäänud vastust ootama.

„Homme tuled meiega lõunale, eks? Sa näed kuulsat kloostrit ja esmaspäeval läheme Lyoni poodlema.“

Océane tuli meie juurde ja hakkas Camille'ga tüli kiskuma, jätkates vahest sedasama, mida oli alustanud isaga. See oli mulle tuttav. Olin teismeliste tüdrukutega maha pidanud kõik mõeldavad tülid.

Camille avas külmiku ukse ja krahmas sealt pudeli valget veini.

„Océane tahtis, et tema kutt veedaks öö tema isa juures. Mõistagi ei tule see kõne alla; ta on alles neliteist. Aga ta ütles isale, et võtab rasestumisvastaseid tablette, ja nüüd kurdab tema isa mulle.“

Seda vestlust polnud mul vist siiski olnud. Minu tüdrukud olid juba kolledžis, enne kui see teema jutuks tuli.

Camille valas kaks suurt pokaalitäit veini ja ulatas ühe mulle. „Tema isa on *poule mouillée*.“

Märg kana? Enne teda oli olnud veel üks. Pärast seda Saint Louise kretiini.

„Su seltsielu on endiselt väga... kirev.“

Camille rehmas käega. „Ei, ei, sellega on kõik läbi. Ma olen abi-kaasa ja ema. Cluny pole Pariis. Aga sina oled üdini märg. Océane, juhata Zoe tupp. Oma tupp.“

Õhtusöögi ajaks olin käinud pesemas ja vahetanud rõivad ning pigem hajali kui väsinud.

„Kas tulid puhkuseresile?“ küsis Gilbert, keda Camille oli tutvustanud kui oma „praegust abikaasat“.

„Mitte päriselt...“

Meid eksitas uksekell. Jim võis olla minust viis aastat vanem ning kandis musti puuvillaseid pükse ja kalli väljanägemisega kuube. Ta nägi välja pisut nagu George Clooney. Jim suudles Camille'd põskedele, tervitas Gilberti veatuna kõlavas prantsuse keeles ja vaatas mind. Lootsin, et ta pole vabariiklane. Mul polnud mingit tahtmist poliitikateemadel vaidlema hakata.

Laskime end tutvustada ja istusime õhtust sööma.

„*Lapin*,“ teatas Camille vaagnat lauale asetades. „Ma mäletan, et sa ei söö punast liha, ja mul oli sügavkülmas kaks küülikut.“ Camille teadis lugu, kuidas mu isa ja vennad olid hirve tapnud, kui olin olnud kaheksane. Oleksin nagunii taimetoitlaseks hakanud, aga lihtsalt mitte nii noorelt. Sellest polnud Camille kunagi aru saanud.

„Mis sind siis Clunysse toob?“ küsis Jim.

Laua ümber jäi esimest korda vaikseks. Viie puuriva silmapaari ees oli nüüd võimatu sõnadesse panna seda, mida polnud suutnud kirjutada.

„Camille on mind juba kakskümmend aastat külla kutsunud.“

Jim naeratas. „Kas jääd nüüd mõneks ajaks siia? Võiksime kokku saada.“

Kui mees Gilberti poole pöördus ja veini juurde palus, andsin Camille'le paaniliselt vehkides märku: *ei tule kõne allagi*.

„Kas sind kiusab mõni putukas?“ küsis Gilbert.

„Ma võin sulle mitteametliku giidituuri teha,“ pakkus Jim.

„*Lapin*?“ Camille pakkus mulle taas vaagnat.

Kui ta kööki kadus ja Gilbert uue veinipudeli järele läks, küsis Jim: „Kas oled Prantsusmaal esimest korda?“

„Jah. Ma olen palju reisitud. Aga ainult Ameerikas.“

Mees naeratas; kui oleksin tahtnud, et keegi mulle linna tutvustaks, poleks Jim olnud sugugi halb valik.

„Meie piirkonna *fromage*,“ teatas Camille. Olin viimasel nädalal söönud vaid taimset toitu, mõelnud päriselt veganlusele üle minna, kuid saiaist ja endiividest elamine oli teinud mu näljaseks.

Ja juust oli imeline. Kolme sorti, kõik pehmed, üks kitsepiimast, teine sinihallitusega.

Jim tõusis, et lahkuda, ja suudles mind mõlemale põsele.

„Kolmapäeval siis? Lõuna?“

„Mm...“ Aga mees oli võtnud mu nõusolekut enesestmõistetavalt.

Kui sa näed välja nagu George Clooney, teeb see enesekindlaks.

„Ma ei saa minna,“ ütlesin Camille’le niipea, kui üks sulgus.

„Aga ta on nii... veatu.“

„Ma pole valmis.“

„Inimene peab alati valmis olema,“ vastas Camille.

Viimaks ütlesin välja selle, mida olin püüdnud terve õhtu öelda.

Aga see kõlas tuhmilt, justkui poolik lugu, millel pole hinge.

„Keith suri.“

„*Mon Dieu!* Sa ei öelnud midagi,“ vastas Camille mind käte vahele haarates. „Mehed. Nende süda, eks ole? Ettearvamatu.“

Gilbert kortsutas kulmu. „Seda on väga kurb kuulda. Millal?“

Viimaks ometi keegi kuulas mind.

„Kolm nädalat tagasi.“

Vajusin Océane’i voodile. Arvasin, et magan kümme tundi jutti, kuid pärast kaht unetundi olid mu silmad lahti.

Camille oli... täpselt selline, nagu oleksin pidanud eeldama. Olin teda aidanud, kui tal olid kolledžis käies olnud rasked ajad, ja teadsin, et ta teeb sedasama ka minu heaks, kuid mul ei olnud vaja, et ta mind kohalike poissmeestega paari paneks. Mul oli vaja ruumi: aega, et lakkuda haavu, oma settimata tunnetest sotti saada ja tšakraid tasakaalustada. Miski mu uues elus ei tundunud olevat ehtne; kõik mu tunded oleksid justkui visatud karpi, mille kaane oli keegi tabalukuga kinni pannud.

Mu mõtted keerlesid merekarbi ümber ja hoidsid mind pikalt üleval. Mida see mulle öelda tahtis? Hommikuks oli mul vastus käes. Hanel oli olnud õigus: omamoodi otsirännak. Uus algus. Ütlesin hommikusöögilauas Camille’le, et teen jalutuskäigu, sest pean oma mõtteid korrastama. Pika jalutuskäigu.

## MARTIN



Olin plaaninud lahkuda järgmisel päeval, pühapäeval, kuid avastasin liiga hilja, et turismiinfopunkti polnud võimalik saada *credential*'i – dokumenti, mida oli mul vaja, et hostelites ööbida. Naine tõreles minuga, et alustan palverännakut valel aastaajal, kui neil pole kuidagi võimalik kusagilt infot hankida, ning helistas siis vastumeelselt Jaakobitee Sõprade Seltsi kohalikule esindajale ja määras mulle kohtumise pühapäeva pärastlõunaks. „See on ainus vaba aeg ja ma ei saa sinna kahjuks midagi parata. *Monsieur*.“

Pidin hankima oma Briti sõjaväe GPS-i jaoks kaardi. Selle eest tuli anda allkiri ja nii olin lasknud selle saata kohalikku matkapoodi. Londoni logistikafirma kinnitas, et kaart on kohale toimetatud, aga kui ma viimaks Jimile viimase üüriraha makstud sain, oli pood juba suletud.

Jimi käsi oli mängus ka selles, et pühapäev osutus plaanitud teist-suguseks. Ta ilmus mu ukse taha ja pakkus, et teeb mulle välja hilise hommikusöögi. Tal võis olla tunne, et kaotab oma ainsa sõbra. Jim rääkis prantsuse keelt võrdlemisi hästi, kuid prantslaste sotsiaalsest barjäärist on võõramaalastel keeruline läbi murda.

Jõime kohvi ja sõime sarvesaiu ning rääkisime pikalt ei millestki peale selle, et abielus prantslanna, kes oli talle aasta algul silma heitnud, oli tutvustanud teda Californiast pärit Zoega. Jim oli naiselt kohtingu välja meelitanud.

Jõudsin matkapoodi viisteist minutit enne lõunapausi. Omanikku polnud kohal ja mind teenindas kongus ninaga vanem naine, kes näitas mulle postamendil seisvaid paberkaarte.

„*Un USB*,“ selgitasin. „*Une livraison*.“ Saadeti.

Naine tegi näo, et ei saa minust aru, ja kui ma oma palvet aeglates, täpses prantsuse keeles kordasin, raputas ta pead. Kuidas peaks tema teadma asju, milles mina olen omanikuga kokku leppinud?

Meie läbirääkimised katkestas poodi astunud naine, kes oli umbes nelikümmend. Ta oli igapäevasel moel teksades, villases kampsunis ja tossudes, kuid tema juures oli midagi, mis pani mind esiti arvama, et ta tuleb lähedal asuvast Taizé kristlikust kommuunist. Naine põrnis jahivarustust varjamatu vastikusega.

„*Bonjour, excusez-moi,*“ pöördus ta *madame*'i poole aktsendiga, mille kõrval kõlas minu oma, nagu oleksin Prantsuse Akadeemia president, ja andis ühtlasi aimu tema päritolust: ameeriklanna ja lisaks võinuksin kihla vedada, et Californiast. Ajal, kui turiste liikus Prantsusmaal vähe, oli tema nähtavasti Jimi uus silmarõõm. Naine oli Jimi tüüpi: ilus – sinised silmad, õlgadeni kastanpruunid juuksed, lahke naeratus –, rääkis inglise keelt ja jätab ta pärast puhkuse lõppu maha.

Naine jätkas: „*Je ne parle français très bien.*“ Ma räägin prantsuse keelt kehvasti. Selle vastu ei saanud tõesti vaielda.

Ta tegi žesti, nagu tõmbaks ta seljakotti selga. „*Une seljakott.*“

Enne kui ma jõudsin suu lahti teha, et tõlkida, vastas *madame* korralikus inglise keeles: „Muidugi. Kui suurt teil vaja läheb?“

Zoe – see oli kindlasti tema – joonistas kätega õhku suure nelinurkse kasti ja *madame* läks tagaruumi ning see andis mulle võimaluse puggeda leti taha, et oma pakki otsida. Lappasin parasjagu ümbrikke ja väikseid karpe, kui tõstsin pilgu ja nägin, et Zoe vaatab mind, käed rinnal risti. Kui *madame* tagasi tuli, tõmbas Zoe ta kõrvale ja sosistas talle midagi kõrva. *Madame* vaatas mind tõreda pilguga, olgugi et sõrmitsesin nüüd süütu moega maakaarte.

Seljakott, mille ta oli kaasa toonud, oli vähemalt seitsmekümneliitrine ja umbes nii suurt oligi Zoe näidanud. Kott sobis suurepäraselt, kui ta plaanis täita selle disainerrõivastega ja kanda seda vaid taksost Charles de Gaulle'i lennujaama pakilindini. Kui *madame* uuesti minu juurde tuli, otsis Zoe vargsi hinnasilti. Oleksin pidanud talle ütlema, et suure tõenäosusega pole kotil hinnasilti küljes.

„Kui palju?“ küsis ta.

„Sada ja kaheksakümmend viis eurot.“

„Oih. Kas teil midagi odavamat pole? Näiteks möödunud aasta mudelit?“ Zoe naeris ja minu üllatuseks hakkas ka *madame* naerma.



Pärast lühidat *sotto voce*<sup>3</sup> vestlust kadus *madame* uuesti tagaruumi. Zoe jäi paigale, et mul silma peal hoida.

Kavatsesin end just tutvustada ja öelda: „Meil on vist ühiseid sõpru,“ kui nägin tema näol ülearu tõsist hukkamõistvat pilku.

Selle asemel võtsin stendilt kompassi ja tegin, nagu hakkaksin seda taskusse pistma. Jälgisin, kuidas Zoe oli kahevahel, kas kutsuda mind korrale või hüüda *madame*'i, aga just sel hetkel, kui ta hakkas otsustama teise variandi kasuks, panin kompassi, mille olin libistanud teise kätte, tagasi oma kohale.

Naisel läks hetk aega, enne kui ta taipas, et heitsin tema üle nalja trikiga, mida tehakse seitsmeaastastele lastele. Sedasama trikki olin ma teinud kümme aastat tagasi seitsmeaastasele Sarah'le rohkem kui ühe korra.

Zoe vangutas aeglaselt pead, näitas suunda, kuhu *madame* oli kadunud, ja tegi kahe käega žesti, nagu võtaks ta mu Ameerika politseiniku kombel püstoliga sihikule. Sõnum oli selge: *missugune idioot hakkaks varastama relvapoest?* Aga mõte, et *madame* võiks tulla tagasi, käes 45-kaliibriline püstol, oli lihtsalt naeruväärne. Naeratasin Zoele ja ta naeratas mulle vastu ning surus siis käe suule, et naeru tagasi hoida.

Tabasin end soovimast, et Jim meid ühel päeval teineteisele tutvustaks, kuid siis meenus mulle: homme olen juba ihuüksi teel Santiagosse. Tundsin äkitselt valusat torget. Sellist mängulist hetke – ehk isegi aimatavat sidet – polnud ma juba ammu ühegi naisega jaganud. Küllap lasksin sel juhtuda vaid seepärast, et Jim teda tunneb.

*Madame* tuli tagasi, raputades väiksemalt kotilt tolmu maha. „Selle võite saada kingituseks,“ ütles ta. Põhjus, miks kott oli pandud silma alt ära, sai sedamaid selgeks, kuigi ameeriklane ei pruukinud sellest aru saada. See oli 2010. aasta jalgpalli maailmakarika *édition spéciale* ning sellel olid kujutatud Prantsuse meeskonna kapten ja treener. Konnaõgijad olid endale häbi teinud ja see oli paisunud avalikuks sõnasõjaks, mida hakati lahendama lausa parlamendi tasemel, ning seal, kust mina pärit olen, said inimesed sellest kõigest palju nalja.

---

<sup>3</sup> Sosinal (it)

Zoe lahkus oma saagiga, kuid saatis enne mulle veel ühe naeratus. *Madame* kõlistas mu nina all võtmekimpu. „*Fermé*.<sup>4</sup>“

„*Attendez*“ – oodake –, ütlesin talle, kuid vaielda oli mõttetu. Kui mul veab, tuleb omanik pärast lõunapausi tagasi. Vaatasin lahkudes, mis ajal on pood avatud. Pühapäeva pärastlõunast suletud. Ja terve esmaspäeva samuti.

---

<sup>4</sup> Suletud (pr)